

7. Масенко Л. Суржик: між мовою і язиком. Друге видання, зі змінами і доповненнями. Київ : Видавничий дім "Києво-Могилянська академія", 2019. 229 с.

8. Русанівський В.М. Сила і краса (особливості мови творів В.К.Винниченка). *УМЛШ*. 1992. №2. С. 41–46.

9. Товстенко В.Р. Просторіччя в українській мові як структурно-функціональне явище. Київ: Інститут української мови НАН України, 2003. 278 с.

10. Хентшель Г., Тараненко О.О. Мовний ландшафт Центральної України: українська мова, російська мова, «суржик» (уживання – мовна компетенція – національне позиціонування). *Мовознавство*. 2015. №4. С. 3–25.

УДК 811.161.2'373.3

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.3.8>

МОВНА ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ-ЮРИСТІВ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

LANGUAGE TRAINING OF LAW STUDENTS IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION

Шаповаленко Н.М.,

orcid.org/0000-0002-6653-0675

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри мовної підготовки

Одеського державного університету внутрішніх справ

У статті розглянуто вплив європейських інтеграційних процесів на мовну підготовку майбутніх юристів, охарактеризовано вимоги європейських стандартів до мовної культури та мовленнєвої компетенції, проаналізовано особливості викладання мови в юридичних закладах вищої освіти та визначено роль викладача у формуванні мовленнєвої культури студентів. У статті зазначено, що мовна підготовка є невід'ємною частиною юридичної освіти, оскільки вона необхідна для ефективного спілкування та професійної діяльності майбутніх юристів. Зокрема, європейські стандарти до мовної культури та мовленнєвої компетенції висувають додаткові вимоги до рівня мовної підготовки студентів-юристів. У статті розглянуто основні напрями формування мовленнєвої культури студентів-юристів, такі як вдосконалення навичок мовлення, підвищення рівня володіння правописом та граматику, а також розвиток мовленнєвої культури у взаємодії з клієнтами, судовими інстанціями та іншими учасниками правових відносин. У статті зазначено, що викладач має важливу роль у формуванні мовленнєвої культури студентів-юристів. Він повинен володіти не тільки глибокими знаннями мови, але й бути вмілим педагогом та мати практичний досвід у юридичній діяльності. В статті обговорено різні методи викладання мови в юридичних закладах вищої освіти, такі як інтерактивні технології, рольові ігри, дискусії, проєкти тощо. Також зазначено, що викладач має сприяти розвитку мовленнєвої компетенції студентів не лише на заняттях, але й у позааудиторній діяльності. Автор звертає увагу на важливість мовної підготовки студентів-юристів в контексті європейських інтеграційних процесів та вимог європейських стандартів. Вона дає загальний огляд особливостей викладання мови в юридичних закладах вищої освіти та розглядає методи формування мовленнєвої культури студентів-юристів./

Ключові слова: мовна підготовка, мовна культура, правова культура, професійна мова, мовленнєва компетенція, юридична грамотність.

In the article, the impact of European integration processes on the language training of future lawyers is considered, the requirements of European standards for language culture and speech competence are characterized, the peculiarities of language teaching in law schools and the role of the teacher in forming the speech culture of students are determined. The article states that language training is an integral part of legal education, as it is necessary for effective communication and professional activity of future lawyers. In particular, European standards for language culture and speech competence impose additional requirements on the level of language training for law students. The article examines the main directions of forming the speech culture of law students, such as improving speech skills, raising the level of mastery of spelling and grammar, and developing speech culture in interaction with clients, courts, and other participants in legal relations. The article notes that the teacher plays an important role in shaping the speech culture of law students. They should possess not only deep knowledge of the language but also be a skillful educator and have practical experience in legal activities. The article discusses various methods of language teaching in law schools, such as interactive technologies, role-playing games, discussions, projects, and more. It is also noted that the teacher should promote the development of speech competence of students not only in classes but also in extracurricular activities. The author draws attention to the importance of language training for law students in the context of European integration processes and the requirements of European standards. They provide

an overview of the peculiarities of language teaching in law schools and examine methods of forming the speech culture of law students.

Key words: language training, language culture, legal culture, professional language, speech competence, legal literacy.

Постановка проблеми дослідження.

Проблема дослідження полягає у виявленні впливу європейських інтеграційних процесів на мовну підготовку майбутніх юристів в Україні. В сучасних умовах відбувається інтеграція України в європейські структури, що ставить нові вимоги до рівня мовної культури та мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців у різних галузях, включаючи право. Проблемою є визначення особливостей викладання мови в юридичних закладах вищої освіти та формування мовленнєвої культури студентів-юристів відповідно до вимог європейських стандартів. Також важливо дослідити роль викладача у формуванні мовленнєвої культури студентів та знайти шляхи підвищення якості мовної підготовки майбутніх юристів в контексті євроінтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Обрана тема достатньо вивчена в наукових колах. При написанні статті було використано напрацювання таких вчених, як: Н.А. Бойко, Н.В. Грищенко, Г.С. Курбатова, І.В. Скрипник, О.І. Хитрук, Т.М. Чепель, Л.Г. Шевчук.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Дослідження проблеми мовної підготовки майбутніх юристів в контексті євроінтеграції є актуальним завданням, оскільки у зв'язку з інтеграцією України до європейського простору виникає потреба у відповідній мовній підготовці майбутніх юристів для успішної професійної діяльності. Попередні дослідження не досліджували конкретно цю проблему, тому не вдалося отримати повну картину щодо вимог європейських стандартів до мовленнєвої компетенції майбутніх юристів та особливостей їх мовної підготовки в юридичних закладах вищої освіти. Крім того, потрібно дослідити роль викладача у формуванні мовленнєвої культури студентів-юристів та визначити оптимальні методики та підходи до викладання мови в юридичних закладах вищої освіти з урахуванням вимог європейських стандартів.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження впливу європейських інтеграційних процесів на мовну підготовку майбутніх юристів. Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання: охарактеризувати вимоги європейських стандартів до мовної культури та мовленнєвої компетенції; проаналізувати особливості викладання мови в юридичних закладах вищої освіти;

визначити роль викладача у формуванні мовленнєвої культури студентів.

Виклад основного матеріалу. Мовна підготовка студентів-юристів є одним із важливих елементів підготовки фахівців в галузі права. У контексті євроінтеграції, зростає значення володінням не тільки міжнародною англійською мовою, а й мовою країн-членів Європейського Союзу, зокрема українською мовою.

Дисципліна «Українська мова професійного спрямування» має на меті розвивати навички вживання української мови в професійній сфері, ознайомлюючи студентів зі специфікою юридичної термінології, правилами її вживання та стилістичними особливостями. У рамках європейської інтеграції, важливим є розвиток міжнародного співробітництва в галузі права, що передбачає здатність студентів до ефективної комунікації з колегами з різних країн, в тому числі і в українській мові. Крім того, володіння українською мовою є необхідністю при здійсненні професійної діяльності в Україні та в інших країнах, де українська мова є державною або офіційною мовою.

У процесі вивчення дисципліни «Українська мова професійного спрямування», студенти знайомляться з нормами української літературної мови, поглиблюють свої знання про юридичну термінологію та навички її вживання в професійному середовищі. Також, студенти вивчають правила написання процесуальних документів, зокрема судових рішень, договорів, клопотань, звернень тощо. Важливою складовою дисципліни є розвиток комунікативних навичок, які дозволять студентам ефективно спілкуватися з колегами, клієнтами та іншими учасниками юридичного процесу в українській мові. Доцільним є включення у програму вивчення дисципліни «Українська мова професійного спрямування» таких тем, як мовний етикет, основи мовної культури, мовна стратегія в професійній діяльності, ораторська майстерність та інші, які підвищують рівень володіння українською мовою студентів-юристів.

Вплив європейських інтеграційних процесів на мовну підготовку майбутніх юристів полягає в тому, що вимоги до рівня мовної культури та мовленнєвої компетенції стали значно вищими. У зв'язку з набуттям членства Україною в Європейському Союзі, юридичні факультети українських закладів вищої освіти повинні

відповідати вимогам Європейського Союзу з питань навчальних програм та випускати висококваліфікованих юристів, які можуть працювати не тільки на внутрішньому ринку праці, але й на міжнародному рівні. Це означає, що майбутні юристи повинні мати досконалу мовленнєву компетенцію, яка дозволить їм ефективно спілкуватися з клієнтами, іншими учасниками правових відносин та судовими інстанціями. Для досягнення цієї мети необхідно вдосконалювати методику викладання мови на юридичних факультетах та забезпечувати відповідний рівень мовної підготовки студентів [1].

Вимоги європейських стандартів до мовної культури та мовленнєвої компетенції відображають важливість мовленнєвих навичок у професійній діяльності та підвищення їх рівня в освітніх закладах. Основні вимоги до мовної культури та мовленнєвої компетенції, які висувають європейські стандарти, включають [8]:

1. Володіння граматикую та лексикую мови на рівні, який дозволяє ефективно спілкуватися та виконувати професійні завдання.

2. Вміння створювати різноманітні текстові матеріали, такі як документи, заяви, виступи тощо, з дотриманням вимог правопису, пунктуації та стилістики мови.

3. Здатність до ефективного усного та писемного спілкування в різних професійних ситуаціях.

4. Розвиток мовленнєвої культури та вміння працювати з різними видами інформації та джерелами знань.

5. Уміння ефективно використовувати мовленнєві засоби для розв'язання професійних завдань.

Усі ці вимоги до мовної підготовки майбутніх юристів є важливими у контексті європейської інтеграції та європейських стандартів у галузі права. Вони також відображають вимоги до мовленнєвої компетенції, які необхідні для ефективної професійної діяльності в будь-якій галузі.

Особливості викладання мови в юридичних закладах вищої освіти полягають у врахуванні специфіки професії майбутнього юриста, його потреб у мовленнєвих та комунікативних навичках, а також у необхідності формування знань з правознавства та юридичної термінології. Викладання мови повинно забезпечувати формування мовленнєвої культури студентів-юристів, здатності до аргументованого та логічного викладу думок, правильного вживання термінів та дотримання мовних норм [2].

У рамках дисципліни студенти отримують практичні навички в монологічній та діалогічній комунікації на українській мові, зокрема в про-

веденні переговорів, підготовці та виступах на судових засіданнях, взаємодії з клієнтами тощо. Важливим елементом мовної підготовки студентів-юристів є також розвиток культури мовлення та здатності до аргументації своїх поглядів. У процесі вивчення дисципліни студенти знайомляться з різними типами аргументації, навчаються використовувати різні види доказів та переконливих аргументів, розвивають навички логічного мислення та аналізу тексту.

Дисципліна «Українська мова професійного спрямування» в контексті євроінтеграції є важливим елементом мовної підготовки студентів-юристів, оскільки забезпечує розвиток навичок вживання української мови в професійній сфері, підвищує рівень комунікативних компетенцій студентів, що необхідно для ефективної взаємодії з колегами з інших країн, а також розвиває культуру мовлення та навички аргументації, необхідні для професійного успіху в галузі права.

Особливу увагу слід приділяти розвитку практичних мовленнєвих навичок, зокрема у взаємодії з клієнтами, судовими інстанціями та іншими учасниками правових відносин. Для розвитку практичних мовленнєвих навичок можуть використовуватися різноманітні методи, зокрема:

1. Тренінги та семінари з мовленнєвої комунікації: ці методи дозволяють студентам навчитися ефективно комунікувати у різних ситуаціях, наприклад, при проведенні переговорів, веденні судових процесів та інших юридичних процедурах.

2. Дискусії та дебати: ці методи дозволяють студентам вивчати аргументацію та розвивати навички переконливої мовленнєвої комунікації.

3. Практичні заняття з використанням сучасних технологій: наприклад, студенти можуть вести судові процеси у віртуальному середовищі або навчатися роботі з юридичним програмним забезпеченням.

Окрім цього, викладачі можуть стимулювати студентів до вдосконалення їхніх мовленнєвих навичок, заохочуючи їх до участі в конференціях, наукових доповідях, дискусійних клубах та інших заходах, де вони можуть показати свої знання та навички у мовленні. Важливим є поєднання викладання мови з вивченням правових дисциплін, що дозволяє студентам не лише засвоїти термінологію та особливості мовлення в правовій сфері, але й зрозуміти сутність правових понять та норм.

Роль викладача у формуванні мовленнєвої культури студентів юридичних вищих закладів освіти є важливою, оскільки він є ключовою фігу-

рою у процесі навчання мови та мовленнєвої компетенції студентів. До основних завдань викладача входить не тільки передача знань про мову, а й формування у студентів практичних навичок її використання у професійній діяльності [6].

Основні функції викладача в процесі формування мовленнєвої культури студентів юридичних вищих закладів освіти [3]:

- викладання теоретичних знань про мовлення та мову, зокрема про граматичні правила, лексичні засоби, мовленнєві жанри та ін.;

- формування навичок писемного та усного мовлення, у тому числі взаємодії зі співрозмовниками;

- створення сприятливої атмосфери в аудиторії для навчання та практики мовлення;

- використання різноманітних методів та технік навчання мовлення, зокрема тренінгів, імітаційних ігор, дискусій, ролевих ігор та ін.;

- постійне вдосконалення власної мовленнєвої культури та практики мовлення, що дозволяє викладачу бути прикладом для студентів.

Надійне виконання цих завдань допоможе викладачу ефективно формувати мовленнєву культуру студентів, забезпечуючи їм необхідні навички для подальшої професійної діяльності в галузі права.

Викладач має бути досконало ознайомлений з вимогами, що ставляться до мовної підготовки фахівців у галузі права, та забезпечувати відповідність змісту дисципліни цим вимогам. Також, повинен мати високий рівень володіння українською мовою, професійної термінології та стилістики, що дозволить йому ефективно навчати студентів.

Однією з важливих завдань викладача є формування мовної компетентності студентів, включаючи правильне вживання термінів, уникання граматичних та стилістичних помилок, вміння складати правильні та логічні текстові матеріали. Для досягнення цього викладач повинен використовувати різноманітні методи навчання, такі як лекції, семінари, практичні заняття, самостійну роботу, що дозволить студентам опанувати мовні навички на різних рівнях [7].

Також, викладач повинен бути відкритим до співпраці та комунікації зі студентами, вислуховувати їхні побажання та пропозиції щодо вдосконалення процесу навчання та забезпечення якісної мовної підготовки. Він може залучати до процесу навчання різноманітних експертів та спеціалістів з мовної та правової галузей, що дозволить студентам отримати більш глибокі знання та практичні навички у відповідних галузях.

Викладач повинен бути прикладом для студентів у відповідному використанні мови, він повинен бути зразком як мовного, так і професійного рівня. Він повинен використовувати відповідну мову на лекціях та семінарах, дотримуватися правильної граматики та стилістики, вміти пояснювати професійні терміни та складні поняття простими словами [4].

Викладач має важливу роль у розвитку мовленнєвої компетенції студентів не лише на заняттях, але й у позааудиторній діяльності. Для цього можна запропонувати різні форми і методи навчання та вправ, які допоможуть студентам удосконалити свої навички мовлення та розширити свій словниковий запас [5]. Деякі з можливих заходів:

- організація дискусійних клубів та кругів, де студенти зможуть обговорювати актуальні теми та вдосконалювати свої навички висловлювання думок;

- проведення тренінгів та майстер-класів з усного та писемного мовлення, які дозволять студентам отримати практичний досвід та знання у цих сферах;

- організація літературних вечорів та поетичних вечорів, які стануть додатковим стимулом для розвитку словесної майстерності студентів;

- рекомендації щодо читання літератури та перегляду фільмів, які сприятимуть розширенню словникового запасу та покращенню вміння аналізувати та висловлювати власні думки;

- проведення практик та стажувань, де студенти матимуть можливість застосовувати свої знання та навички мовлення у професійній діяльності.

Застосування цих методів та підходів допоможе викладачам допомогти студентам розвивати свою мовленнєву компетенцію не тільки на заняттях, а й у позааудиторній діяльності, що забезпечить їм більше можливостей для розвитку та успішного використання мовних навичок у майбутній професійній діяльності.

Висновки. На основі проведеного дослідження можна зробити наступні висновки: Мовна підготовка студентів-юристів є важливим елементом їх професійної підготовки в умовах євроінтеграції. Основні проблеми мовної підготовки студентів-юристів полягають у недостатньому рівні знань граматики та лексики, а також у відсутності практичних навичок усного та писемного мовлення. У зв'язку з вищевказаним, викладачам-мовникам необхідно забезпечити студентів ефективними методами та засобами навчання мовлення, а також стимулювати їх практичну діяльність у позааудиторному середо-

вищі. Важливо забезпечувати інтеграцію мовної підготовки в загальну систему підготовки юристів, в тому числі шляхом впровадження міждис-

циплінарних курсів та проєктів, які дозволять студентам отримати практичні навички у межах своєї професійної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бойко Н. А. Мовна підготовка майбутніх юристів в умовах євроінтеграції. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 2016, № 138. С. 72–76.
2. Грищенко Н. В. Мовленнєва підготовка майбутніх юристів: теоретичні та практичні аспекти. Київ: Вид-во НАУ, 2017. 215 с.
3. Курбатова Г. С. Методичні підходи до формування мовленнєвої компетенції студентів-правників у вищих навчальних закладах. *Науковий вісник Полісся*, 2019, №3 (15). С. 39–45.
4. Скрипник І. В. Мовна підготовка фахівців у галузі права. Київ: Юрінком Інтер, 2011. 247 с.
5. Хитрук О. І. Розвиток мовленнєвої компетентності студентів-юристів у процесі підготовки до державної підсумкової атестації з дисципліни «Іноземна мова професійного спрямування». *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 2019, № 1 (97). С. 127–131.
6. Чепель Т. М. Підвищення якості навчання студентів-юристів у сучасних умовах. *Педагогіка і психологія*, 2018, № 1 (57). С. 35–42.
7. Шевчук Л. Г. Українська мова в професійній сфері. Київ: Юрінком Інтер, 2015. 696 с.
8. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Strasbourg: Council of Europe, 2001. URL: <https://www.coe.int/en/web/common-european-framework-reference-languages/home>

УДК 81'246.2

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.3.9>

ВПЛИВ СІМЕЙНИХ МОВНИХ ПРАКТИК НА ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКО-РОСІЙСЬКОГО ДИТЯЧОГО БІЛІНГВІЗМУ (НА МАТЕРІАЛІ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОГО ОПИТУВАННЯ РОДИН ІЗ КИЄВА)

THE INFLUENCE OF FAMILY LANGUAGE PRACTICES ON UKRAINIAN-RUSSIAN CHILDREN'S BILINGUALISM (BASED ON THE SOCIOLINGUISTIC SURVEY OF KYIV FAMILIES)

Шевчук-Клюжева О.В.,
orcid.org/0000-0003-2963-4720
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови
Київського університету імені Бориса Грінченка

У статті досліджено особливості онтогенезу дитячого мовлення як процесу конструювання мовної системи в ситуації масового контактного білінгвізму між близькоспорідненими мовами. Розглянуто соціолінгвістичні показники функціонування української мови. Стаття досліджує вплив сімейних мовних практик на розвиток українсько-російського білінгвізму у дітей дошкільного віку в м. Києві. Дослідження ґрунтується на даних, зібраних до початку військової агресії у 2022 року, і аналізує особливості мовного використання в родинах, які виховують дошкільнят. Соціолінгвістичне дослідження виявило, що українська та російська мови є основними мовами для київських родин із дітьми. У статті описано особливості формування дитячого білінгвізму, що є результатом зміни пріоритетів первинного та вторинного соціумів.

Досліджено поняття сімейної мовної політики та зміна мовленнєвої поведінки дітей у процесу соціалізації. Зіставлено ефективність застосування до дитини певної батьківської стратегії мовного виховання (як усвідомленої, так і інтуїтивної) і реальні мовленнєві практики, яких набуває дитина під час переходу з первинного соціуму до вторинного. Розглянуто концепт сімейної мовної політики як передумову для подальшого визначення особливостей мовленнєвого розвитку дитини. Простежено особливості батьківських мовленнєвих практик на формування / неформування раннього білінгвізму. Дослідження підкреслює важливість розгляду соціолінгвістичних аспектів використання мови (мов) у сім'ях, де виховують дітей. Розглянуто чинники та мотиви, що впливають та, по суті, визначають перебіг мовленнєвого розвитку дитини. Проаналізовано ситуацію природного оволо-